

Олександр Безух

доктор юридичних наук, провідний науковий співробітник
відділу правового забезпечення ринкової економіки
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
(м. Київ, Україна)
alexdoc05@ukr.net

УДК 346.54

ТЕХНІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

АНОТАЦІЯ. Формування сучасних ринкових відносин неможливе без створення конкурентного середовища, подолання бар'єрів у торгівлі, підвищення конкурентоспроможності національної продукції, створення ефективного захисту національного споживчого ринку від небезпечної продукції. Вирішення означених завдань досягається за допомогою системи технічного регулювання, що відповідно до досвіду інших країн та прийнятих в Україні нормативно-правових актів фактично складається із системи стандартизації, з системи оцінки і підтвердження відповідності й метрології.

Створена в Україні система технічного регулювання має певну суперечливість у формуванні вимог до товарів і його обігу та неоднозначність застосування правниками термінології, а дослідження змісту технічного регулювання здійснюється переважно фахівцями з технічних і природознавчих наук, які не розглядають технічне регулювання у системі ринкових господарських правовідносин. Причиною такого стану є недооцінка цього правового явища в системі господарських правовідносин та формуванні умов обороту товару на ринку.

Метою статті є визначення місця технічного регулювання у системі господарського права.

У статті встановлено, що технічне регулювання є підгалуззю господарського права, яке регулює всі відносини стосовно виконання обов'язкових вимог (правових приписів) до характеристик продукції або пов'язаних із ними процесів та методів виробництва, які виникають на кожному ланцюзі обороту товарів на ринку, права та обов'язки суб'єктів господарювання, умови обороту товарів, починаючи з введення товару в обіг та створення в подальшому додаткової вартості з його використанням, аж до його споживання або виведення з ринку, та ринкового нагляду.

Приписи щодо виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних із ними процесів та методів виробництва, передбачені актами технічного регулювання, у разі настання певних юридичних фактів породжують складні правовідносини, що можуть впливати з договорів, фактів нанесення шкоди, порушення публічного господарського правопорядку й економічної конкуренції, захисту прав споживачів тощо.

© Олександр Безух, 2018

Автором доводиться, що акти технічного регулювання встановлюють певні технічні та інформаційні вимоги щодо суб'єктів господарювання, товару та умов його обороту на ринку. Недотримання вимог актів технічного регулювання спростовує презумпцію відповідності товару вимогам чинного законодавства та є підставою для недопущення відповідної продукції для обороту на ринку, виникнення правовідносин щодо захисту прав споживачів та захисту економічної конкуренції.

Встановлено, що розуміння та застосування термінології у сфері технічного регулювання, зокрема і з боку компетентних органів України, є неоднозначним, що створює враження суперечливості з системою технічного регулювання у Європейському Союзі. В Україні відсутня класифікація та облік нормативних актів, які мають фактичний статус технічних регламентів.

Ключові слова: технічне регулювання; оцінка відповідності; оборот товарів на ринку; захист прав споживачів; економічна конкуренція.

Зі вступом України у 2008 р. до Світової організації торгівлі (далі – СОТ) український уряд взяв на себе низку зобов'язань, пов'язаних із подальшим реформуванням системи технічного регулювання, що вимагає встановлення преференційних торгових відносин на основі набору відповідних норм та правил згідно зі світовими стандартами. У статті 56 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію)¹ “Зближення технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності” передбачено:

Україна вживає необхідних заходів з метою поступового досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС та зобов'язується дотримуватися принципів та практик, викладених в актуальних рішеннях та регламентах ЄС².

Тому постає питання гармонізації законодавства з технічного регулювання в Україні з правом ЄС.

Метою дослідження є визначення місця технічного регулювання у системі господарського права.

Історично в Україні технічне регулювання як інститут розвивалося із відносин стандартизації. Початком розвитку стандартизації в нашій країні слід вважати введення метричної системи мір і ваг. У 1925 р. був створений перший центральний орган зі стандартизації – Комітет

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 05.05.2018).

² Там само.

зі стандартизації при Раді Праці і Оборони. Основними завданнями Комітету були організація керівництва роботою відомств із розробки відомчих стандартів, а також затвердження та опублікування стандартів. Була введена категорія “загальносоюзний стандарт”. У 1926 р. Комітет розробив перші загальносоюзні стандарти на селекційні сорти пшениці, чавун, прокат із чорних металів і деякі товари народного споживання³.

Появу самого терміна “технічне регулювання” пов’язують із перекладом терміна “*technical regulations*”, що вживається в одному з найважливіших документів СОТ – Угоді про технічні бар’єри у торгівлі (далі – Угода)⁴, що ратифікована Україною в 2008 р. У пункті 2.2 ст. 2 оригіналу Угоди (англійською мовою) був застосований термін “*technical regulation*”. Вказувалося, що члени Угоди повинні забезпечити розробку, прийом та застосування “*technical regulations*” таким чином, щоб вони не створювали невикористаних перепон для міжнародної торгівлі більшою мірою, ніж це необхідно для виконання законної мети. Інакше кажучи, у контексті цієї статті Угоди під терміном “*technical regulation*” мається на увазі якийсь документ, припис, що фактично отримав в офіційному перекладі на українську мову термін “технічний регламент”. Визначення та сприйняття терміна “технічний регламент” як окремого різновиду нормативних актів у сфері технічного регулювання створило, на думку автора, семантичну плутанину. У пункті 5 ст. 9 Закону України “Про технічні регламенти та оцінку відповідності” (далі – Закон) встановлено: “Нормативно-правовий акт, що має визначені цим Законом ознаки технічного регламенту, вважається технічним регламентом незалежно від використання в назві такого акта слів “технічний регламент”⁵. Це ще раз підтверджує зазначену вище версію.

Відповідно до ст. 1 Закону:

<...> технічне регулювання – правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов’язкових вимог до характеристик продукції або пов’язаних з ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та/або державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю)⁶.

³ ‘Краткая история развития стандартизации’ (Санкт-Петербургский национальный исследовательский университет информационных технологий, механики и оптики. Система дистанционного обучения) <http://de.ifmo.ru/bk_netra/page.php?dir=3&tutindex=1&index=55&layer=1> дата обращения 2 Апрель 2018.

⁴ Угода про технічні бар’єри у торгівлі від 15 квітня 1994 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008 (дата звернення: 02.04.2018).

⁵ Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19> (дата звернення: 05.05.2018).

⁶ Там само.

Розглядаючи технічне регулювання як загальну категорію, необхідно зазначити, що питання розподілу харчової та нехарчової продукції є лише питанням особливостей нагляду за відповідністю товару та застосування термінів для потреб окремого правового акта й виду продукції. Наприклад, Закон України “Про безпечність та гігієну кормів”⁷ визначає правові та організаційні засади гарантування безпечності кормів (продукції) у процесі їх виробництва, обігу та використання. Як і в ЄС деякі галузі потребуватимуть окремого регулювання при збереженні загальних підходів технічного регулювання.

Як зазначено у п. 5 Рішення № 768/2008/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС щодо встановлення загальних правил торгівлі товарами та скасування рішення Ради ЄС 93/465/ЄЕС, яке розглядається як акт технічного регулювання на ринку, специфіка окремих галузей економіки може зажадати прийняття інших нормативно-правових документів, що регулюють суспільні відносини. Особливо це стосується тих сфер, у межах яких вже сформувалася деталізована правова база. Сюди, наприклад, можна віднести торгівлю продуктами харчування, косметикою, тютюновою продукцією, товарами сільського господарства, добавками для вирощування культурних рослин і засобами для захисту їх від шкідників, оборот донорської крові та тканин людського організму, виробів медичного призначення та товарів для ветеринарії, а також торгівлю хімікатами. Коригування загальних принципів і підведення їх під галузеву специфіку потрібне також у сфері торгівлі медичним обладнанням, будівельними матеріалами, обладнанням для мореплавання⁸. При цьому загальне розуміння технічного регулювання, його принципів та мета зберігаються.

Сфера виконання обов’язкових вимог до характеристик продукції або пов’язаних із ними процесів та методів виробництва фактично охоплює або торкається всіх відносин, що виникають у процесі господарського обороту товару на ринку. Тобто технічне регулювання – це не лише технічне, а й певне правове явище (інститут, підгалузь), що регулює всі відносини стосовно виконання обов’язкових вимог (правових приписів) до характеристик продукції або пов’язаних із ними процесів та методів виробництва, які виникають на кожному ланцюзі обороту товарів на ринку, починаючи з введення товару в обіг та створення в подальшому додаткової вартості з його використанням, аж до споживання або виведення з ринку.

⁷ Про безпечність та гігієну кормів: Закон України від 21 грудня 2017 р. № 2264-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2264-19> (дата звернення: 05.05.2018).

⁸ Рішення № 768/2008/ЄС Європейського парламенту і Совета ЕС по установлению общих правил торговли товарами и отмене решения Совета Европейского Союза 93/465/ЕЭС. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_b42 (дата обращения: 02.04.2018).

У частині 1 ст. 15 Господарського кодексу України “Технічне регулювання в сфері господарювання” визначено, що ‘у сфері господарювання застосовуються технічні регламенти, стандарти, кодекси усталеної практики та технічні умови’⁹, тобто назви певних видів нормативно-правових актів у цій сфері, що також створює плутанину щодо розуміння технічного регулювання. Фактично в сфері технічного регулювання застосовується весь спектр нормативно-правових актів, який не є вичерпним та постійно змінюється і доповнюється, наприклад, закони України “Про стандартизацію”, “Про оцінку відповідності товарів”, “Про акредитацію органів з оцінки відповідності”, “Про ліцензування господарської діяльності”, “Про безпечність та гігієну кормів”, “Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів”, “Про загальну безпечність нехарчової продукції» та інші, постанови Кабінету Міністрів України, наприклад, від 16 грудня 2015 р. № 1057 “Про визначення сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади здійснюють функції технічного регулювання”, від 18 червня 2012 р. № 708 “Про затвердження Правил розроблення проектів технічних регламентів, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, на основі актів законодавства Європейського Союзу” та інші, накази центральних органів влади, наприклад, “Система нормування та стандартизації у будівництві: Основні положення” (затверджено наказами Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 29 грудня 2003 р. № 969 та від 7 липня 2010 р. № 269), наказ Міністерства охорони здоров’я України від 28 вересня 2012 р. № 751 “Про створення та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги в системі Міністерства охорони здоров’я України” та ін. Наведений приклад свідчить про різноманітний та різнорідний характер правових актів у сфері технічного регулювання.

Наведені нормативно-правові акти регулюють відносини, коло яких не є вичерпним, але пов’язані з характеристикою продукції і діяльністю суб’єктів господарювання щодо її створення і розповсюдження на ринку та державним наглядом на ринку за характеристиками продукції та захистом споживачів. При цьому відповідно до п. 5 ст. 9 Закону¹⁰, наприклад, Закон України “Про загальну безпечність нехарчової продукції”¹¹ має всі ознаки технічного регламенту. Невипадково в ньому зазначено, що технічний регламент – нормативно-правовий акт, затверджений рішенням Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, спільними

⁹ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 05.05.2018).

¹⁰ Про технічні регламенти та оцінку відповідності (н 5).

¹¹ Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2736-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-17> (дата звернення: 05.05.2018).

або окремими рішеннями європейських законодавчих органів – Європейської Комісії, Європейської Ради, Європейського Парламенту, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим.

Необхідно зазначити, що згідно з ч. 4 ст. 673 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), 'якщо законом встановлено вимоги щодо якості товару, продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, який відповідає цим вимогам'¹². Відповідно до ст. 674 ЦК України 'відповідність товару вимогам законодавства підтверджується способом та в порядку, встановленими законом та іншими нормативно-правовими актами'¹³. Однак цивільне право не містить правових актів, що забезпечують виконання зазначених вимог. Також необхідно зазначити, що якість товару та його відповідність вимогам законодавства є різнопорядковими категоріями, оскільки відповідність вимогам законодавства передбачає не лише якість товару, а й інші вимоги, наприклад, щодо упаковки, маркування, умов зберігання тощо, що забезпечує встановлені державою умови обігу товару на відповідному ринку.

Об'єктом правового впливу у цьому разі є товар і діяльність суб'єктів господарювання, що спрямована на його створення та реалізацію на ринку з дотриманням встановлених умов його обігу. Ці об'єкти у випадках, передбачених актами технічного регулювання, можуть створювати юридичні факти щодо відповідності товарів або господарської діяльності, виконання суб'єктами господарювання вимог чинного законодавства в договірних, деліктних та інших видах правових відносин, що опосередковують рух товарів на ринку, та притягнення суб'єктів господарювання до юридичної відповідальності.

Тобто відносини, що впливають з актів технічного регулювання та визначених ними правових вимог і юридичних фактів щодо їх невиконання, є невід'ємною частиною складних суспільних правових відносин, що виникають у процесі здійснення господарської діяльності та обороту товарів на ринку, а саме: договірних відносин, деліктних відносин, конкурентних відносин, захисту споживачів, здійснення ринкового нагляду тощо.

Загалом поділяючи наведене вище визначення технічного регулювання, необхідно звернути увагу, що згідно з українським законодавством застосування стандартів як елементів технічного регулювання є добровільним, що начебто суперечить наданому визначенню технічно-

¹² Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 05.05.2018).

¹³ Там само.

го регулювання. Те саме стосується технічних умов і кодексів ustalеної практики. Унаслідок семантичного сприйняття термінів створюється враження, що застосування стандартів здійснюється за доброю волею суб'єкта господарювання та продукція може вироблятися без дотримання будь-яких стандартів. В Україні, до речі, в певних сферах господарювання таке і відбувається. У цивілізованих країнах, які дбають про власних громадян, це не так. Добровільність не означає всюдозволеність, а передбачає право вибору з метою стимулювання інноваційних процесів та конкуренції на ринках товарів із дотриманням вимог щодо відповідності товарів на ринку вимогам законодавства.

Невипадково в Рішенні № 768/2008/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС щодо встановлення загальних правил торгівлі товарами та скасування рішення Ради ЄС 93/465/ЄЕС встановлена вимога, що 'при здійсненні первинної поставки товарів на ринок виробник повинен гарантувати, що ця категорія товарів була виготовлена з дотриманням усіх вимог, викладених у ...' (зазначається посилання на нормативний акт. – О. Б.)¹⁴.

Як зазначено у ст. 11 Закону, виробники мають право приймати інші рішення для задоволення вимог технічних регламентів, крім застосування стандартів із переліку національних стандартів. Крім відповідності стандартам із переліку національних стандартів, технічними регламентами можуть бути передбачені інші випадки надання презумпції відповідності продукції, пов'язаних із нею процесів або методів виробництва чи інших об'єктів. Головним є забезпечення відповідності продукції основним вимогам та принципам технічного регулювання обороту товарів.

Наприклад, основні принципи технічного регулювання закріплені у ст. 1 Рішення № 768/2008/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС щодо встановлення загальних правил торгівлі товарами, де передбачено, що товари, які поставляються на ринок Європейського співтовариства, повинні відповідати нормам законодавства¹⁵. Загалом на Європейському ринку 75 % товарів, що обертаються на ринку, підлягають технічному регулюванню¹⁶, при цьому рівень такого регулювання є різним.

Другим принципом є положення, що при закріпленні в законодавстві Європейського співтовариства в галузі стандартизації різноманітних вимог необхідності створювати посилання на єдині стандарти якості, прийняті відповідно до Директиви 98/34/ЄС Європейського Парламенту

¹⁴ Решение № 768/2008/ЕС Европейского парламента и Совета ЕС по установлению общих правил торговли товарами и отмене решения Совета Европейского Союза 93/465/ЕЭС (н 8).

¹⁵ Там само.

¹⁶ 'Техническое регулирование, подтверждение соответствия, стандартизация' (Сертиком) <<http://www.certicom.kiev.ua/techregl.html>> дата обращения 2 Апрель 2018.

і Ради ЄС про процедуру надання інформації в галузі технічних стандартів і регламентів, а також правил надання послуг в інформаційному суспільстві¹⁷, які визначають ці вимоги технічними термінами і свідчать (можливо, в сукупності з іншими єдиними стандартами) про те, що виконання зазначених вимог є підставою для виникнення юридичного факту відповідності якості товару, суб'єкти підприємницької діяльності у зв'язку з їх провідною роллю у межах ланцюга поставок відповідальні за відповідність якості їх товарів нормам законодавства. До цих суб'єктів відносяться виробники, імпортери та інші особи, визначені у наведеному рішенні. Тобто питання добровільності застосування відповідних стандартів не звільняє суб'єктів господарювання від відповідальності за можливе недотримання їхніх вимог.

Третім принципом є положення, що суб'єкти підприємницької діяльності несуть відповідальність за об'єктивність, повноту інформації, яку вони повідомляють із приводу своїх товарів. Ця інформація також повинна відповідати правилам, встановленим законодавством Європейського співтовариства. Питання надання інформації споживачам шляхом відповідної упаковки, маркування та інших позначень на товарі є актуальним із точки зору введення споживачів в оману та отримання на основі цього неправомірних конкурентних переваг.

Таким чином, добровільне виконання вимог відповідних стандартів створює юридичний факт відповідності якості товару, що дає змогу певним товарам брати участь у господарському обороті товарів на ринку. В інших випадках, за винятком виконання окремої процедури доведення відповідності товару основним вимогам технічного регулювання, товар не може бути допущений до обороту на ринку, а у разі настання такого факту вилучається з обороту.

Функціонування системи технічного регулювання насамперед пов'язують зі створенням технічних бар'єрів у торгівлі, хоча це спрощений підхід, який є одним із наслідків впливу названої системи, а не її змістом. Підходи до їх розуміння різні. Зокрема, щодо першого підходу:

Технічні бар'єри в торгівлі – це перешкоди для зовнішньої торгівлі, що виникають внаслідок застосування національних промислових стандартів, систем вимірювання та інспекції якості товарів, вимог техніки безпеки, правил упаковки і маркування товарів, санітарно-ветеринарних норм і деяких адміністративних формальностей. Всі ці вимоги і норми є інструментами технічної або адміністративної політики. Вони повинні

¹⁷ Директива № 98/34/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС о процедурі представлення інформації в області технічних стандартів і регламентів, а також правил оказания услуг в информационном обществе (Люксембург, 22 июня 1998 года). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b11 (дата обращения: 05.05.2018).

сприяти міжнародній торгівлі. Їх застосування викликано об'єктивними вимогами масового промислового виробництва, міркуваннями безпеки, охорони здоров'я, захисту навколишнього середовища та іншими аналогічними причинами¹⁸.

Другий підхід:

Технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) – категорія нетарифних бар'єрів у торгівлі, різні заходи, які країни використовують для регулювання ринків, захисту споживачів, або збереження своїх природних ресурсів (та досягнення інших цілей). ТБТ також можуть бути використані і (або сприймається зарубіжними країнами) як дискримінація щодо імпорту з метою захисту вітчизняної промисловості¹⁹.

Загалом з точки зору економічної конкуренції встановлення бар'єрів, зокрема й технічних, є небажаним або забороненим явищем.

При цьому питання встановлення таких бар'єрів не є автоматично поганим або протиправним заходом, оскільки такі заходи пов'язані не лише зі створенням перешкод у торгівлі, а й вирішують інші суспільно важливі завдання: захищають позивачів; екологічну безпеку; встановлюють єдині та зрозумілі вимоги до економічної конкуренції з приводу якості товарів та умов господарського обороту товарів на ринку; запобігають проявам недобросовісної конкуренції на внутрішньому ринку тощо.

Тобто система технічного регулювання не зводиться лише до питань стандартизації та створення бар'єрів на ринку, як переважно це вказується у науковій літературі, а передбачає правовий вплив на широке коло суспільних відносин на відповідних ринках товарів з метою дотримання, як це зазначено в п. 2.2 Угоди: '<...> вимоги національної безпеки; запобігання шахрайським діям; захист життя або здоров'я людини, тварин або рослин, а також захист навколишнього середовища'²⁰. Коли технічний регламент розробляється, приймається або застосовується для досягнення однієї із законних цілей, яка безпосередньо зазначена у п. 2 Угоди, і відповідає відповідним міжнародним стандартам, безумовно, вважається, що він не створює непотрібної перешкоди для міжнародної торгівлі.

¹⁸ 'Технические барьеры в торговле' (Всероссийская академия внешней торговли Министерства экономического развития Российской Федерации) <<http://www.vavt.ru/wto/wto/TechnicalBarriersTrade>> дата обращения 2 Апрель 2018.

¹⁹ 'Технічні бар'єри в торгівлі' (Wikipedia) <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%B1%D0%B0%D1%80%27%D1%94%D1%80%D0%B8_%D0%B2_%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%96> дата звернення 2 Квітень 2018.

²⁰ Угода про технічні бар'єри у торгівлі (н 4).

Усунення перешкод та подолання бар'єрів відбувається за принципом консенсусу. За визначенням Р. Овчаренка, у країнах ЄС принцип консенсусу включає такі основні положення:

- результат стандартизації повинен відображати все різноманіття індивідуальних інтересів і слугувати суспільному благу;
- стандарти повинні слугувати інтересам не тільки економічно сильних суб'єктів господарювання, а й менш слабких;
- стандарти повинні забезпечувати раціональне використання природних ресурсів і виключати шкідливу дію на людину і навколишнє природне середовище;
- стандарти повинні сприяти економічному розвитку²¹.

Щодо України, то питання – У чому полягає досягнення консенсусу? – є досить неоднозначним. Послідовний дослідник у сфері технічного регулювання А. Гамбург звертає увагу, що формами технічного регулювання є обов'язкове й добровільне застосування стандартів і процедур підтвердження відповідності (обов'язкова та добровільна стандартизація, обов'язкова та добровільна сертифікація). При цьому обов'язкові технічні вимоги мають забезпечити безпеку продукції, яку ми споживаємо, добровільно сприяти підвищенню конкурентоспроможності та якості продукції, впровадженню нових інноваційних технологій. Якщо інститут обов'язкової сертифікації має на меті забезпечити безпеку, враховуючи рівень небезпеки для здоров'я людини харчових продуктів, матеріалів і виробів, умов їхнього виготовлення й обігу, то в добровільній сертифікації продовольчих товарів зацікавлені, насамперед, індивідуальні підприємці та юридичні особи, що здійснюють діяльність із їх виготовлення й обігу. Адже наявність сертифіката відповідності на таку продукцію підвищує довіру до неї та сприяє підвищенню продажу²². Виникає питання щодо співвідношення добровільності та обов'язковості виконання вимог технічного регулювання і шляхів його забезпечення. Це ще раз ставить питання про співвідношення термінології та техніки її застосування.

Згідно зі ст. 11 Закону “Відповідність вимогам технічних регламентів”:

Відповідність введеної в обіг, наданої на ринку або введеної в експлуатацію в Україні продукції вимогам усіх чинних технічних регламентів, які застосовуються до такої продукції, є обов'язковою, за винятком випадків, визначених у зазначених технічних регламентах та статті 12 цього Закону²³.

²¹ Р. Овчаренко, ‘К вопросу о соотношении европейской модели технической гармонизации и модели технического регулирования, действующей в странах ЕС’ (2007) 4 Економіка і право 146.

²² І. Гамбург, ‘Форми технічного регулювання: правове закріплення та механізм впровадження’ (2015) 2 Право 29.

²³ Про технічні регламенти та оцінку відповідності (н 5).

Як було зазначено вище, зміст, форма та структура технічних регламентів визначені у ст. 10 Закону, та технічним регламентом фактично є будь-який нормативно-правовий документ, який відповідає вимогам наведеної статті. Тому ще раз необхідно звернути увагу, що поняття технічного регламенту як певного виду документів, яке застосовується в Україні, з правової точки зору є дуже умовним. Технічні регламенти розробляються на підставі стандартів. У технічних регламентах здійснюється посилання на стандарти, що робить їх дотримання обов'язковим.

В Україні нібито ведеться реєстр технічних регламентів згідно з наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 8 жовтня 2015 р. № 1282 “Про затвердження Порядку формування та ведення бази даних про технічні регламенти”²⁴. При цьому в реєстрі технічних регламентів на сайті самого Міністерства розміщено дані про 55 технічних регламентів²⁵. Водночас нормативно-правових документів, які мають інші, визначені Законом²⁶ ознаки технічного регламенту, як це зазначено у Наказі № 1282, та, відповідно, підпадають під вимоги статей 9, 10 Закону, в реєстрі не наведено. У цьому як раз і проглядається розуміння та оцінка значення технічного регулювання в Україні з боку компетентних органів та його фактичного місця в правовому регулюванні, коли компетентний орган замість систематизації та класифікації документів, що мають фактичний статус технічних регламентів, веде реєстр лише тих документів, що йому надали із назвою “технічний регламент”.

Встановлення відповідності введеної в обіг, наданої на ринку або введеної в експлуатацію в Україні продукції вимогам усіх чинних технічних регламентів (автор розуміє це поняття набагато ширше, ніж Кабінет Міністрів України та Міністерство економічного розвитку і торгівлі України) здійснюється унаслідок оцінки відповідності – процесу, який демонструє, що встановлені вимоги щодо продукції, процесу, послуги, системи, особи чи органу були виконані. Оцінка відповідності органу здійснюється шляхом акредитації органів з оцінки відповідності.

В Україні, як і в ЄС, діє презумпція відповідності – припущення, яке визнається достовірним доти, доки не буде доведено інше, про те, що продукція, пов'язаний із нею процес або метод виробництва чи інший об'єкт відповідає вимогам відповідного технічного регламенту, що визначені в ньому, а орган з оцінки відповідності відповідає спеціаль-

²⁴ Про затвердження Порядку формування та ведення бази даних про технічні регламенти: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 8 жовтня 2015 р. № 1282. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-15> (дата звернення: 05.05.2018).

²⁵ ‘Реєстр технічних регламентів’ (Міністерство економічного розвитку і торгівлі) <<http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tid=10f8850c-347e-43c9-a87a-b11a4787cdfd&tag=TekhnichniReglamenty>> дата звернення 2 Квітень 2018.

²⁶ Про технічні регламенти та оцінку відповідності (н 5).

ним вимогам до призначених органів з оцінки відповідності чи визнаних незалежних організацій.

Конкретні умови надання презумпції відповідності продукції, пов'язаних із нею процесів або методів виробництва чи інших об'єктів визначаються технічними регламентами, якими передбачене її надання.

Абстрагувавшись від технічної процедури оцінки відповідності згідно з умовами технічних регламентів, необхідно звернути увагу на її роль та значення у правових відносинах та умовах обороту товару на ринку.

По-перше, презумпція відповідності продукції створює враження у споживачів у безпечності продукції та її відповідності встановленим вимогам, що спонукає споживачів до придбання такого товару. Недотримання чи нездійснення процесу оцінки відповідності, а отже, встановлення юридичного наслідку відповідності товару вимогам законодавства, створює юридичний факт введення в обіг споживачів із правовими наслідками щодо захисту їхніх прав.

По-друге, неправомірне спонукання споживачів здійснити вибір на користь того чи іншого виробника створює конкурентну ситуацію, коли перемогу отримує той суб'єкт господарювання, товар якого є умовно більш привабливим для споживача. Недотримання вимог технічного регулювання може створювати ситуацію та відносини щодо недобросовісної конкуренції.

По-третє, дотримання вимог щодо відповідності товару вимогам чинного законодавства передбачає здійснення певних матеріальних витрат, оскільки більш низькоякісний товар має меншу собівартість. Недотримання актів технічного регулювання створює неправомірні конкурентні переваги одних суб'єктів господарювання над іншими.

По-четверте, акти технічного регулювання передбачають не лише вимоги до характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні процедурні положення, дотримання яких є обов'язковим, а й права та обов'язки суб'єктів господарювання, які стосуються введення продукції в обіг, надання її на ринку або введення її в експлуатацію, а в разі якщо технічними регламентами передбачене залучення до цієї діяльності інших, ніж суб'єкти господарювання, фізичних чи юридичних осіб, – також їх права та обов'язки. Права та обов'язки суб'єктів господарювання, визначені в актах технічного регулювання, у разі настання певних юридичних фактів створюють правові відносини між суб'єктами господарювання і споживачами; між суб'єктами господарювання; між суб'єктами господарювання й органами ринкового (господарського) нагляду (контролю).

По-п'яте, акти технічного регулювання можуть створювати технічні бар'єри у торгівлі у разі невідповідності продукції, що імпортується, експортується прийнятим у відповідній країні стандартам. Це породжує правові відносини між експортерами та імпортерами; між імпортерами і споживачами; між імпортерами й органами ринкового нагляду і контролю.

По-шосте, акти технічного регулювання мають як загальний міжгалузевий характер, наприклад, Закон України "Про загальну безпечність нехарчової продукції", так і конкретний характер у певних видах діяльності та галузях економіки, наприклад, "Технічний регламент безпеки інфраструктури залізничного транспорту". Загалом уся господарська діяльність та виникаючі унаслідок її здійснення господарські відносини певною мірою підпадають під дію актів технічного регулювання.

Висновки. Технічне регулювання необхідно визначити як підгалузь господарського права, що регулює відносини у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних із ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та (або) державного ринкового нагляду і контролю, виникнення прав та обов'язків суб'єктів господарювання, які стосуються введення продукції в обіг, надання її на ринку або введення її в експлуатацію, а в разі якщо технічними регламентами передбачене залучення до цієї діяльності інших, ніж суб'єкти господарювання, фізичних чи юридичних осіб, – також їх права та обов'язки.

Акти технічного регулювання встановлюють певні технічні та інформаційні вимоги щодо товару та умов його обороту на ринку. Недотримання вимог актів технічного регулювання спростовують презумпцію відповідності товару вимогам чинного законодавства та є підставою для недопущення відповідної продукції для обороту на ринку, виникнення правовідносин щодо захисту прав споживачів та захисту економічної конкуренції.

Розуміння та застосування термінології у сфері технічного регулювання, зокрема і з боку компетентних органів України, є неоднозначним, що створює враження суперечливості з системою технічного регулювання в ЄС. В Україні відсутня класифікація та облік нормативних актів, які мають фактичний статус технічних регламентів.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Dyrektyva № 98/34/ES Evropeiskoho parlamenta y Soveta ES o protsedure predostavleniya ynfomatsyy v oblasti tekhnicheskyykh standartov y rehlamentov, a takzhe pravyl okazania usluh v ynfomatsyonnom obschestve [Directive No. 98/34/EC of the European Parliament and of the Council Laying Down a Procedure for the Provision of Information in the Field of Technical Standards and Regulations and the Rules for the Provision of Services in Information Society] (Liuksemburh, 22 yunia 1998 hoda). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b11 (accessed: 05.05.2018) (in Ukrainian).
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [The Economic Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 16 sichnia 2003 r. № 436-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (accessed: 05.05.2018) (in Ukrainian).
3. Pro bezpechnist ta hihiienu kormiv [On Feedstuff Safety and Hygiene]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 21 hrudnia 2017 r. № 2264-VIII. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-19> (accessed: 05.05.2018) (in Ukrainian).
4. Pro tekhnichni rehlamenty ta otsinku vidpovidnosti [On Technical Regulations and Conformity Assessment]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 15 sichnia 2015 r. № 124-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19> (accessed: 05.05.2018) (in Ukrainian).
5. Pro zahalnu bezpechnist nekharchovoi produktsii [On General Safety of Non-Food Products]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 2 hrudnia 2010 r. № 2736-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-17> (accessed: 05.05.2018) (in Ukrainian).
6. Pro zatverdzhennia Poriadku formuvannia ta vedennia bazy danykh pro tekhnichni rehlamenty [On the Approval of the Procedure for Setup and Maintenance of the Technical Regulations Database]: nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy [Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine] vid 8 zhovtnia 2015 r. № 1282. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-15> (accessed: 05.05.2018) (in Ukrainian).
7. Reshenye № 768/2008/EC Evropeiskoho parlamenta y Soveta ES po ustanovleniyu obshchyykh pravyl torhovly tovaramy y otmene resheniya Soveta Evropeiskoho Soiuzu 93/465/EES [Decision No. 768/2008/EC of the European Parliament and of the Council on a Common Framework for the Marketing of Products, and Repealing Council Decision 93/465/EEC]. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_b42 (accessed: 02.04.2018) (in Russian).
8. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 16 sichnia 2003 r. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (accessed: 05.05.2018) (in Ukrainian).
9. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [The Association Agreement between Ukraine, on the One Part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and Their Member States, on the Other Part]. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (accessed: 05.05.2018) (in Ukrainian).
10. Uhoda pro tekhnichni bariery u torhivli [Agreement on Technical Barriers to Trade] vid 15 kvitnia 1994 r. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008 (accessed: 02.04.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Journal articles

11. Hamburh I, 'Formy tekhnichnoho rehulivannia: pravove zakriplennia ta mekhanizm vprovadzhenia' ['Forms of Technical Regulation: Consolidation in Law and Implementation Mechanism'] (2015) 2 Pravo 29 (in Ukrainian).
12. Ovcharenko R, 'K voprosu o sootnoshenii evropeyskoy modeli tekhnicheskoy garmonizatsii i modeli tekhnicheskogo regulirovaniya, deystvuyushchey v stranakh ES' ['On the Issue of Correlation between the European Technical Harmonization Model and the Technical Regulation Model Applicable in the EU Countries'] (2007) 4 Ekonomika i pravo 146 (in Ukrainian).

Websites

13. 'Kratkaya istoriya razvitiya standartizatsii' ['Brief History of Standardization Development'] (*Sankt-Peterburgskiy natsional'nyy issledovatel'skiy universitet informatsionnykh tekhnologiy, mekhaniki i optiki. Sistema distantsionnogo obucheniya*) <http://de.ifmo.ru/bk_netra/page.php?dir=3&tutindex=1&index=55&layer=1> accessed 2 April 2018 (in Russian).
14. 'Reiestr tekhnichnykh rehlamentiv' ['Register of Technical Regulations'] (*Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainu*) <<http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=10f8850c-347e-43c9-a87a-b11a4787cdfd&tag=TekhnichniReglamenti>> accessed 2 April 2018 (in Ukrainian).
15. 'Tekhnicheskie bariery v trgovle' ['Technical Barriers to Trade'] (*Vserossiyskaya akademiya vneshney trgovli Ministerstva ekonomicheskogo razvitiya Rossiyskoy Federatsii*) <<http://www.vavt.ru/wto/wto/TechnicalBarriersTrade>> accessed 2 April 2018 (in Russian).
16. 'Tekhnichni bariery v torhivli' ['Technical Barriers to Trade'] (*Wikipedia*) <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%B1%D0%B0%D1%80%27%D1%94%D1%80%D0%B8_%D0%B2_%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%96> accessed 2 April 2018 (in Ukrainian).
17. 'Tekhnicheskoe rehulyrovanye, podtverzhdenye sootvetstviya, standartyzatsiya' ['Technical Regulation, Conformity Assessment, Standardization'] (*Sertykom*) <<http://www.certicom.kiev.ua/techregl.html>> accessed 2 April 2018 (in Russian).

Oleksandr Bezukh

TECHNICAL REGULATION IN ECONOMIC ACTIVITY

ABSTRACT. The modern market relations may not be established without forming a competitive environment, overcoming the barriers to trade, enhancing the competitiveness of national products, and ensuring efficient protection of the national consumer market from hazardous products. These tasks are resolved by means of the technical regulation system which, in accordance with the experience of other countries and laws and regulations adopted in Ukraine, actually consists of the standardization system and the system of conformity assessment and confirmation and metrology.

The system of technical regulation formed in Ukraine is characterized by a certain inconsistency concerning requirements to goods and their circulation, and ambiguity with

which legal professionals use the terminology; furthermore, the substance of technical regulation is studied mostly by specialists of technical and natural sciences, who do not consider technical regulation within the framework of market economic relations. This situation results from underestimation of this legal phenomenon within the framework of economic legal relations and in the context of the setup of conditions for turnover of goods on the market.

The purpose of the article is to identify the position held by technical regulation in the system of economic law.

The article establishes that technical regulation is a sub-branch of economic law regulating the entirety of relations associated with fulfillment of mandatory requirements (legal provisions) applicable to characteristics of products, or to production processes and methods related thereto, which arise in each chain of goods turnover on the market, as well as the rights and obligations of economic entities and the conditions of goods turnover, from entry of a product into circulation and further setup of surplus value with its use, up to its consumption or withdrawal from the market, and market supervision.

Legal provisions regarding the fulfillment of mandatory requirements to characteristics of products, or to production processes and methods related thereto as provided for by statutory instruments on technical regulation, in case of occurrence of certain legal facts, give rise to complex legal relations which may ensue from contracts, facts of damage, breach of public economic law and order and economic competition, consumer protection etc.

The author proves that statutory instruments on technical regulation establish certain technical and information requirements to economic entities, goods and conditions of their turnover on the market. Non-compliance with requirements of such statutory instruments on technical regulation annihilates the presumption of conformity of the goods to requirements of current law and forms the basis for preventing the access of a respective product for circulation on the market, or emergence of legal relations for consumer rights protection and protection of economic competition.

It is established that understanding and application of the terminology in the technical regulation domain, including by the competent authorities of Ukraine, is contradictory, and this gives an impression of inconsistency with the technical regulation system of the European Union. In Ukraine, there is no classification and systematization of laws and regulations which have the actual status of technical regulations.

KEYWORDS: technical regulation; conformity assessment; goods turnover on the market; consumer rights protection; economic competition.

Олена Ліллемяе

кандидат юридичних наук,
молодший науковий співробітник
відділу проблем господарсько-правового забезпечення
економічної безпеки держави
Інституту економіко-правових досліджень НАН України
(м. Київ, Україна)
lillemiae@gmail.com

УДК 346.546

КОНЦЕПЦІЯ ПОНЯТТЯ “ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА”

АНОТАЦІЯ. У сучасній науці господарського права нерідко можна натрапити на різні та зовсім протилежні твердження науковців стосовно квінтесенції державної допомоги суб'єктам господарювання та її співвідношення з державною підтримкою. Законодавче визначення державної допомоги не повною мірою розкриває сутність державної допомоги, яка закладена багаторічною європейською судовою практикою.

Водночас легальне визначення поняття “державна допомога суб'єктам господарювання” не сприйняло усталеного підходу до розуміння його основних змістовних компонентів, напрацьованого й у межах науки господарського права. Зокрема, зазначене виявляється у положенні, що свідчить про некоректне розмежування понять державної допомоги та державної підтримки суб'єктів господарювання.

Метою статті є аналіз сутності поняття державної допомоги, її законодавчого визначення, упорядкування, сформованих європейською судовою практикою, визначальних компонентів державної допомоги та підготовка на цій основі пропозицій до чинного законодавства.

У статті наголошується на відмінних рисах, яким має відповідати державна допомога. Крім того, наводиться аналіз окремих норм законодавства Європейського Союзу, а також прецедентних судових справ з метою виявлення кваліфікуючих елементів державної допомоги. За результатами дослідження виявлено, що державний захід підтримки може розглядатись як державна допомога суб'єктам господарювання у разі, якщо відповідатиме таким ознакам: 1) факт передачі ресурсів держави; 2) набуття суб'єктом господарювання економічної переваги; 3) селективність характеру заходу щодо конкретних суб'єктів господарювання; 4) спричинення спотворення конкуренції та найголовніше – вплив на торгівлю (ст. 107 (1) Договору про функціонування ЄС).

Зазначено, що практично всі вказані компоненти враховано у законодавчо визначеному понятті “державна допомога суб'єктам господарювання” окрім впливу на торгівлю. Справедливо зауважується, що українська система права сфери державної допомоги розглядає державну допомогу як будь-яку підтримку, що спотворює або загрожує спотворенням внутрішньої економічної конкуренції усередині країни